

Conclusions

A manera de conclusions sobre el present treball, cal destacar l'espai periurbà de Manacor com aquell que morfològicament constitueix la transició entre un espai urbà consolidat i aquell que encara no el considerem com a urbà. Com hem vist, aquesta franja periurbana es caracteritza pel seu dinamisme urbanístic, per ser un lloc de deslocalització d'activitats industrials i terciàries. Alhora, no cal oblidar la presència del guaret social com a indicador del canvi d'ús d'aquesta àrea. Cal recordar igualment la pervivència de trets específics en aquesta franja relacionats amb el seu passat agrícola, com són la *hobby* agricultura o més recentment l'aparició de parcel·les destinades a l'agricultura intensiva de regadiu. Per tant, l'eclecticisme i l'heterogeneïtat d'usos és la característica bàsica d'aquesta franja. Una franja que no és estàtica, sinó dinàmica i que com hem vist en un futur serà una àrea d'urbanització consolidada. Al mateix temps, es preveu que les forces centrípetes del fenomen urbà continuïn la seva expansió cap als espais que des del punt de vista morfològic encara conserven trets propis d'un espai rural. Per acabar, cal recordar el paper de l'Administració pública dins la planificació d'aquesta franja rururbana, centrada en actuacions com la legalització d'activitats i edificacions ja existents així com en la construcció d'infraestructures viàries que contribueixen a consolidar com a urbans espais que fins al moment no ho eren plenament.

BIBLIOGRAFIA

- Binimelis Sebastián. J (1996). *Mètodes qualitius per a l'anàlisi de les franges rururbanes. El cas de l'illa de Mallorca* in Treballs de la Societat Catalana de Geografia. Nº 46.- pàgs 37-63.
- Ferrer Febrer. A i Carvajal Mesquida. A (2003). *Així és Manacor. Evolució Urbana de Manacor (1600-1944)*. Ed Ajuntament de Manacor. Manacor.- 137 pàgs.
- García Ramon. M.D, Tulla i Pujol. A.F i Valdovinos Perdices. N. (1995). *Geografía Rural*. Ed Síntesis. Madrid.- 234 pàgs.
- Quintana Peñuela. A (1979). *El sistema urbano de Mallorca*. Ed Moll.- Palma de Mallorca.-289 pàgs.
- Rosselló Verger, V.M (1964) : *Mallorca: el sur i sureste*. Ed COCIN.- Palma de Mallorca.- 553 pàgs.
- A.A.V.V (2002): *Les Illes Balears en xifres 2002*. Ed Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Economia, Comerç i Indústria. Palma de Mallorca. – Versió digital.

FONTS CARTOGRÀFIQUES CONSULTADES

Mapa Topogràfic Balear (MTB). Escala 1:5000. Fulls 700-25 i 700-26.

Estudi de s'establició i es primers compradors de s'Illot

Gaspar Fuster Veny

Objectiu

S'objectiu plantejat en aquest treball és aportar unes dades i una visió circumstancial des naixement de s'Illot com a nucli habitat i fer-ne una mica d'història.

És més que evident que quan se fa una recerca històrica és fonamental situar-se dins es context de s'època que és objecte d'estudi i dins aquest context hi caben multitud de circumstàncies que en cas d'ignorar-les donen peu a greus errors d'interpretació.

Quan, per exemple, qualcú diu que abans des Moviment se podia berenar cafè amb llet i una ensaïmada per quinze cèntims, aquest fet esglaiia, excepte quan un demana: quin jornal guanyava un home? De sol a sol i si trobava feina! Què valia un pa? Aquí sa visió canvia totalment. Per tant, quan qualcú diu que a s'Illot se venien solars a deu duros, queda clar que en aquella època devia ser senzillament es seu preu, pes conjunt de circumstàncies que ho envoltaven. Dit d'una altra manera, ni es venedor ho regalava ni es comprador ho tenia de franc, ni ningú des dos estava boig.

Altra cosa és pensar “si un hagués sabut...”. És es refrany de si un vell podia i un jove sabia, altra cosa seria. Per altra banda, ha estat una frase mallorquina encunyada i repetida pes fill o gendre que per diferents motius li donaren d'herència es bocí de sa marina, de vora mar, d'arena, roques o pinar que no valia res i anys endavant ha resultat ser es ric de sa família.

En Xesc Forteza, tan enyorat, en va fer un, des seus graciosos monòlegs: *Es beneit de sa família*. Però fixau-vos bé que explícitament se diu que no valia res; per tant, no té res d'estrany que no ho valorassin o més ben dit, i reiterant, era es seu preu.

Per a aquest estudi, encara que sa compra fos dia 20 d'abril de 1909, partirem de 1923, any que la compra qui seria promotor el 1932 des primer Pla d'urbanització, l'arquitecte José Alomar. Farem un breu estudi des procés d'urbanització i legalització, així com de motius de com i per què se va fer s'establiment.

Per molts de motius que anirem esbrinant, sa gent, des de molt de temps enre, no anava de vorera de mar; si bé és cert que acabades ses meses de segar i batre, molta de gent anava amb so carro a fer una bauxa a vora mar. Però així i tot se pot considerar que sa costa estava pràcticament deshabitada. Es mariners, queda clar que sí, però havien de dur es peix -a peu i es covo dalt des cap- a vendre a s'interior.

Diguem, xerrant de mariners, que l'any 1877, Salvador Honorato Vadell Cantallops, *es Patró Pelat*, nascut a Felanitx (17 gener 1827) -fill de Joan i Bàrbara, es seus padrins paterns Salvador i Magdalena Maura, i materns Barte. i Bàrbara Nicolau-, se traslladà des de Felanitx a Porto Cristo, on viu amb sa família uns quants anys dins una cova. Poc més tard, en Perlina, etc. És una fita i està considerat com es primer poblador des veïnat s'illoter, quan encara era Puerto de Manacor i abans de ser Colonia Na. Sra. del Carmen, avui dia Porto Cristo.

Diguem, xerrant de pagesos, que és cert que se conreaven terres a prop de mar, però s'hauria de precisar a partir de quin temps, perquè hem dit que sa gent no anava de vorera de mar. Queda clar que si eres mariner era forçat anar-hi, però encara ara moltes terres a prop de penyes no són molt cultivades i si ho són s'hauria de mirar de quan ençà. Entre problemes de distància, transport i comunicacions, si hi afegim es perill de moros a sa costa...

Diguem, xerrant d'altra gent, que es nivell econòmic, sa disponibilitat de temps d'oci, ses dificultats de camí i sistemes de transport, ses maneres d'anar a la mar, etc., complicaven poder acostar-se a la mar; quan no, en feien fugir ses ganades.

Diguem, xerrant de ses autoritats, que sentien es pes de sa responsabilitat i de sa por que hi havia a ses epidèmies que necessàriament, pes fet illenc, havien d'arribar per mar. Per tant s'establiren cordons sanitaris.

Diguem, xerrant de gent de més enfora, que es govern d'una nació, com qual-sevol pare de família, administrant no les endevina totes, però tothom en sofreix ses conseqüències.

Diguem, xerrant de gent de molt més enfora, que uns esquitxos que mos arriben d'un temporal d'enfora també mos afecten, com puguin ser ses guerres, i aquest seria un nou estudi per afegir a aquestes consideracions.

Diguem, una mica per acabar, xerrant de sa gent de molt a prop que se'n va anar tan enfora, com és es fet de s'emigració massiva i preocupant a Argentina que tant va marcar s'economia, que se varen vendre terres a preus baratíssims per poder aconseguir doblers per anar-hi. No tenc cap dada mínimament fiable que aquest fos es cas de sa venda, o de ses vendes anteriors, de ses trenta-set quarterades per 8.000 pessetes l'any 1923.

Amb tot i aquestes dificultats, avui dia, amb segons quins aspectes superadíssims, i contemplant aquest cúmul de circumstàncies, que sé incomplet, val la pena fer una mica d'estudi i validar moltes decisions que se prengueren, tant d'establir, com de preus, com de comprar, com d'edificar i darrerament d'anar-hi a viure, que en definitiva és es fet d'una establiment (avui dia urbanisme).

Per tant i per tot això dit abans, tractarem una mica ses circumstàncies des naixement d'aquesta abans bella criatura que era s'Illot. Ara té una bellesa d'una altra manera, va més maquillada, mal pentinada, en excés endiumenjada, qui sap si malalta, molt fotuda d'una malaltia insostenible, però... encara és preciosa!

Motius d'enfora de la mar

Moros a sa costa.

Un des motius de temps enre que feien que sa gent no volgués saber res de sa vorera de mar eren es pirates.

Cal destacar dins s'aspecte s'illoter sa importància des castell de sa punta de n'Amer (antigament d'en Brotat), que era una baula que encadenava es senyals des de Cabrera, cap de Ses Salines, Cala Figuera de Santanyí, Porto Petro, Porto Colom i des de sa punta de n'Amer seguia cap a nord.

Acabant es segle XVIII sa pirateria que tant de mal havia fet a Mallorca, sobretot pes comerç, va gairebé desaparèixer, rebent es definitiu cop de gràcia el 1827 quan tot es poder naval turc i egipci fou destruït per s'armada anglesa a sa batalla de Navarino i també per sa conquesta d'Argel per tropes franceses.¹

Vegem tres fites històriques, sa primera ben s'illotera:

- 4 de setembre de 1688. "An es poble sa notícia d'un altre desembarc de moros a sa punta de n'Amer. Se'n dugueren pres es capità de Muro, que un tal Santmartí an aquí agafaren per sa nostra marina després de haver-li mort es cavall."²
- 22 de maig de 1717. "Se ha tocat resposte de un avís que aportat Me. Antoni Ferragut de la vila de Arta de dos fragatas de moros."³
- 11 de febrer de 1775. "Dia 11 de febrer tres llauts pescadors, que no mes duien entre tots qatorce mariers i tres atlots, anaven a calar ses xerxes, y apenes s'hagueren allunyat una mica de ses nostres costes quant los envestiren tres vaixells de moros ben armats, que los donaren encals i les agafaren, duguentse'n tots aquels pobres homes per esclaus."⁴

Fins a finals des segle XVIII se mantengueren ses guardes secretes de vigilància. L'any 1769 hi figura aquesta guarda secreta recentment suprimida, feta de barraca, en es mateix punt on abans se feia en una cova, i situada a s'entrada de cala Morlanda. S'Arxiduc, en es seu llibre *Torres y Atalayas de Mallorca*, l'anomena "guardia secreta de Cala Morlanda".⁵

L'any 1834 foren considerades innecessàries ses 79 guardes secretes que encara estaven en actiu i per això foren suprimides, i s'estalviaren així es 57.470 reials que en costava es manteniment.⁶

Fins a 1877 es talaiers acompliren sa seva missió de vigilància i transmissió de novetats amb senyals de foc o fum. Aquest any fou suprimit es cos de torrers i quedaren ses torres a disposició d'Hisenda i després subhastades a particulars.⁷

Epidèmies. Cordons sanitaris.

Un altre problema que hi havia sovint, i és de suposar que llevava ses ganes d'anar a vora mar, era es perill de contagis en cas d'epidèmies, cosa freqüent sense antibiòtics, amb sos coneixements mèdics i costums sanitaris d'aquell temps. Vegem-ne unes cites:

- "S'epidèmia de pesta de Marsella (1720) obliga a posar uns homes de guarda reforçant ses guardes secretes i extraordinàries per tal d'evitar desembarcaments i que se propagués es contagi."
- "Sa pesta de Salànica obliga a prendre semblants mesures a ses autoritats i Manacor envia unes rondes a patrullar per sa seva costa."
- "L'any 1796 i amb motiu d'una epidèmia an es port de Maó se muntà un cordó sanitari de prevenció. A causa de sa proximitat, sa zona de Manacor fou una de ses més reforçades fins i tot per personal civil armat. Aquest cordó sanitari se tornà a repetir l'any 1800."⁸

Es tema de sa salut pública era realment preocupant, vegem sinó ses instruccions i es càstig així com se publicaren:

"Instrucción que deberán guardar los destinados a las torres y puestos de guardia para el resguardo de la salud firmada en 11 de Noviembre de 1880, con motivo del contagio en Andalucía:

1º Habrá siempre en la casa, barraca, cueva o tienda un centinela constante de día y de noche, repartiendo el tiempo entre los de la dotación de cada puerto.

2º Sólo una persona podrá dejar el puesto en caso preciso de buscar provisiones en el pueblo mas inmediato, o por otra circunstancia urgente; y no podrá detenerse sino el tiempo necesario para ella.

3º A ninguna embarcación que precisada por el tiempo, se viese obligada a dar fondo en alguna parte de la costa, se permitirá roce, ni comunique con persona alguna con la precisa obligación de dar parte al Comandante del resguardo mas inmediato.

4º Se dará puntual razón a las Rondas y Visitas de todo lo ocurrido.

5º Si se viese que algún barco se arrima o detiene en las costas y no se conoce claramente que sea laud pescador de los que tienen licencia deberá tambien darse aviso al Comandante mas inmediato del cordón.

6º Si por naufragio se arrojasen a tierra algunos hombres, o saliese a la orilla algun cadaver, fardo, ropa o cualquier otra cosa, aunque sea fragmento de embarcación, se pondrán centinelas a competente, distancia sin arriarse, ni permitir que nadie se acerque, y se dará aviso al Comandante para que se lo de al Bayle del territorio, y se proceda a la quema y demas formalidades prevenidas por Sanidad.

7º Todos los torreros y guardas secretas tendrán un caracol marino y sonado éste y colgando el torrero fuegos por la parte opuesta al mar, señalarán cualquiera barco inmediato, para que los comandantes puedan reforzar el puesto de la señal.

8º Cualquiera persona destinada al resguardo de la salud que faltase a las obligaciones de su destino, como si auxiliase o consintiese la comunicación de alguna persona que se introduzca en la Isla, el que retirase alguna cosa contumaz de las que arrojase el mar a la orilla, dejase en ella algun barco para aprovecharla, o para cualquier otro fin, que verifique el roce, si abandonase el puesto sin ser relevado, dejando abierta la isla en aquel punto; y cometiendo en cuanto está de su parte el grave delito de exponerla a los estragos del contagio, será castigado según manda S.M. en Real Orden de 26 de Octubre del último, con 200 azotes y diez años de presidio."⁹

Juny de 1884. "Notícies de un cordó sanitari de tot es litoral per evitar es cólera-morbo."¹⁰

Dia 29 de desembre de 1885. "Gabriel Riera Femenías recibe la cantidad de cuarenta y dos pesetas importe de cuarenta y dos dietas de caballería menor empleadas, para suministrar agua a los soldados que formaban el cordón sanitario en el corriente año y en los puntos llamados del Puerto y el Castillo."¹¹

7 de novembre de 1890. "Publica el *Diario de Palma* que la Junta de Sanidad ha dispuesto que las procedencias de Valencia estaran sujetas a cinco dias de observación en el puerto; a tres las de Barcelona y a 24 horas las de Marsella y Cete. Las de Mahón, Ciudadela e Ibiza no serán sometidas a observación." ("Noticias y relaciones históricas de Mallorca S. XIX" Tom 6 de Juan Pou Muntaner Tom VII pág.436.)

Economia de poca despesa i terra segura.

Un aspecte a considerar és es fet que dins sa primera meitat des segle XX, s'economia familiar era total i absolutament diferent a s'actual.

Per una banda, hi havia molta de gent que habitava i vivia a foravila, i per a aquesta gent *anar de compres* era una expressió inexistent i tenien uns sistemes de viure de quasi absoluta autosuficiència o autonomia; ara bé, *anar a mercat* sí que era molt important per a ells, però no tan sols per comprar sinó també per saber preus i vendre.

Per altra banda, sa gent que vivia a la vila, aquesta sí que anava a comprar o *anava a plaça* (un altre aspecte de s'economia pagesa), però no eren, de tres parts una, es pressupostos domèstics actuals. S'ha de dir amb això que es fet de no haver-hi geleres o refrigeradors (molt manco conservadores,) feia que s'economia domèstica fos de rebost i sòtil.

Alguns aspectes, avui dia poden semblar estranys, per exemple que devers es anys cinquanta, s'escorxador municipal matava només un dia per setmana; es peix se venia amb carros pes carrers i pràcticament no hi havia peixateries. Fins a mitjan segle XX hi havia gent que no disposava d'electricitat, inaugurada a Manacor l'any 1902, i possiblement fos per motiu d'estalvi o de no gastar que pel cas...

Una consideració a fer és que a sa foravila o a ses possessions, es fet de ser propietari era un objectiu molt important dins sa vida; ses herències eren motiu de preocupació des pares i ses compravendes eren relativament poc freqüents. Poc moviment de finques.

Primeres guerres

Ses guerres sempre deixen desastres, desequilibris i mal a l'engròs; tant ses famílies, com sa societat i s'economia se'n duen una forta malmenada. Sa compra de s'Illot és el 1923, per tant és de suposar que estava dins ses conseqüències de sa Primera Guerra Mundial o sa Gran Guerra (1914-1918); a més, possiblement per sa incidència a Mallorca, encara hi hagués restes de sa de Cuba. Posteriorment, sa Guerra Civil (1936- 1939), com veurem més endavant, també va afectar s'Illot.

Mon pare me contava, referint-se a sa família, que a finals des segle XIX es seu padrí Jaume Antoni Fuster Cortés i dos germans seus, Vicenç i Gaspar, tenien negoci de vins, licors, alcohol, etc., pes carrer d'en Muntaner, amb un grau d'importància que arribaren a llogar un vapor (molt modern en aquell temps que predominaven es velers) i que dia 17 d'abril arribà a Porto Cristo capitanejat per Francisco Tarongí. Es Portilla Withe era un vapor matrícula de Sevilla construït a Anglaterra el 1874, de 54,32m d'eslora, 7,50 de màniga i 4,52 de puntal amb un tonatge de 566,41 total, i 346,17 de tonatge net. Se va dedicar a s'exportació de vins a França, concretament a Cette (avui Sète).

S'aparició de sa fil-loxera i sa recuperació de ses vinyes franceses dugueren sa família a sa ruïna.

Abans de sa Primera Guerra Mundial muntaren una fàbrica de destil·leria seca de fusta, i aquesta guerra va fer que hi hagués uns beneficis enormes. Tant és així que sa venda des subproducte final, que era es carbó de retorta, pagava es preu de sa llenya que duïen es carreters, transport inclòs.

D'aquesta destil·lació seca de fusta (*madera*, deia mon pare), se'n treia en una primera destil·lació (150°C - 250°C) "espíritu de madera", i que en tant per cent de matèria prima donava:

Àcid acètic	5 %
Acetona	0,1-0,2 %
Alcohol metílic	0,5 – 0,8 %

A més, bases amòniques i un líquid més espès, "alquitran de madera", des qual en segona destil·lació (300°C – 430°C) es treu:

Àcid acètic	10 %
Acetona	0,1-0,5 %
Alcohol metílic	1 – 2 %

A més, s'obtenen un 6,5% de gasos que s'utilitzen per combustió a ses retortes recuperant energia; un 10% de verni i un carbó de retorta molt bo per fer foc.

Com he dit, es carbó de retorta pagava sa llenya i es transport, per tant pràcticament tot era de franc.

Quasi tot es guany anava a ampliar ses instal·lacions, que per cert estaven a s'avinguda Alfonso XII, avui de Salvador Joan, entre Foners i Montcadas donant sortida pes carrer d'en Jaume Soler, exactament on hi va haver sa fàbrica Segura y Veny SL, devora es garatge de Cas Cucos.

Donem una fita d'aquell temps: Alemanya, a 1902, va produir 5000t d'alcohol metílic pur; n'exportà 1151t i en va importar de s'estranger 4273t de metílic en brut, sense refinar.

Es productes químics de sa fàbrica –se'n treien molts més i és de suposar que molts d'ells devien tenir molta de sortida a causa precisament de sa guerra- una vegada acabada sa guerra no valien ni es transport, per això va haver de tancar i sa família va fer altra vegada aigua.

Referit a s'estat econòmic, mon pare me contava que en ambdós casos era un bé donar feina a tanta gent i me contava també que era molt trist veure homes a sa plaça a primera hora des matí esperant si qualcú els donaria feina.

De tot això podem deduir que tancada sa fàbrica i destil·leria (a 1920?), arribant a 1923 (compra de S'Illot) s'economia no devia ser precisament tema d'eufòria.

Emigració a Argentina a finals des XIX i primer terç des XX.

Es fenomen que se va produir de s'emigració, d'anar a fer ses Amèriques, de fer fortuna, etc., que donà peu a aquesta obra tan manacorina de Sebastià Rubí i Antoni Ma Servera, es sonat *Ai! Quauin que has vengut de prim*, reflecteix també sa poca alegria econòmica. Molta de gent varen malvendre per anar-hi. D'aquest tema hi ha bastant escrit, per tant ho deixaré per a altre estudi.

No he pogut trobar si Antoni Galmés Truyols o Bartomeu Lliteras Ginard (venedors de s'Illot) també ho feren per anar a fer ses Amèriques, però ben bé podria ser així.

Dificultat en distàncies i modes de transport

És digne de considerar que ses distàncies tenien un sentit diferent essent sa mateixa dimensió física. Es fet és que no havent-hi més vehicles que carros i bísties, a peu o alguna bicicleta, anar a s'Illot des de Porto Cristo, Son Carrió o Son Servera suposava una hora amb inclemències des temps, incomoditats, etc. Per tant, tenir una finca lluny no era cap avantatge a no ser que un hi visqués. Això també explica per què de tantes casetes petites de nou o dotze metres quadrats amb un porxo per a sa bístia.

Un exponent des pocs viatges que se feien en aquell temps és s'aparició de malnoms, gentilicis com Cas Pollencí, Ca s'Artanera, es llorencí, Ca ses Macianeres, només per donar-ne exemples.

Algunes fites de ses dificultats de comunicació i des fet que era relativament recent fer trasllats poden ser:

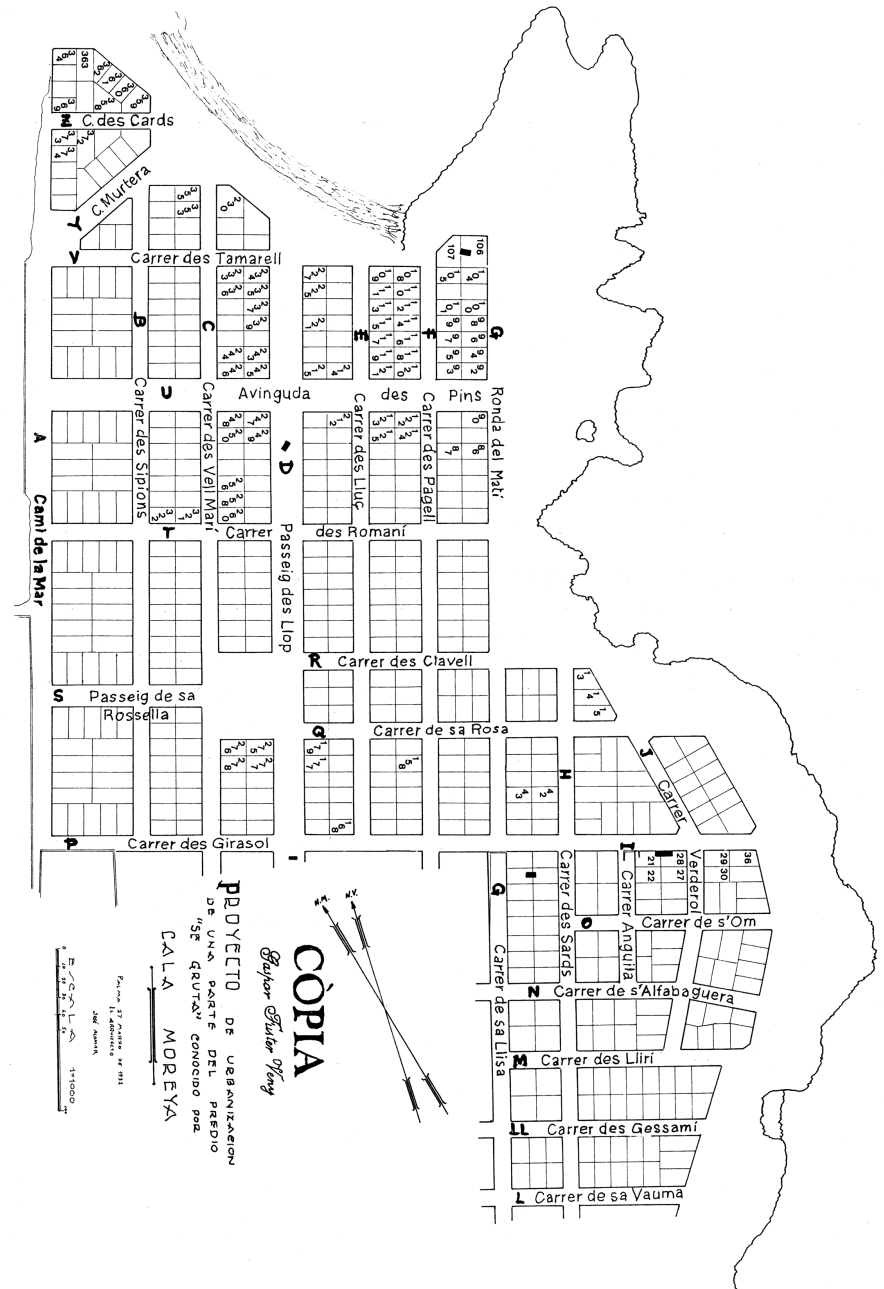
1.889, núm.4, agost 24 NOTICIAS. "El ayuntamiento de Manacor en la última sesión ha tomado los acuerdos siguientes: ... Proceder al machaqueo de la piedra depositada en el camino del puerto, para la reparación del mismo con el fin de proporcionar algunos jornales á los braceros de este pueblo, de los que tanta necesidad tienen."¹²

1.888, novembre 13. "Dióse cuenta igualmente de una comunicación de la Alcaldía de Son Servera en la que participa un acuerdo del Ayuntamiento de aquella localidad sobre la abertura de un camino que enlace el pueblo de Son Servera con el puerto de esta Villa; y en su vista el Ayuntamiento acordó nombrar una comisión compuesta de los Sres. Presidente, Bosch, Juan, Fuster y Mesquida para que despues de haber hecho un minucioso estudio en unión del maestro de obras se pongan en inteligencia con la comisión nombrada de Son Servera señalando el próximo domingo a las dos y media de la tarde para que despues puedan proponer e ilustrar a la Corporación referente al particular."¹³

1.932. "Se construye la carretera de Porto-Cristo a Porto Colom."¹⁴

Llei de colònies: agrupacions versus dispersió

Encara que sa compra de s'Illot sigui trenta-cinc anys posterior i s'establició (primer projecte) quaranta-quatre anys posterior, és digna de llegir s'autorització des govern perquè es marquès del Reguer pogués colonitzar es port, i que s'adapta a s'esperit de sa Llei de colònies agrícoles de sa reina Isabel II, que pretenia crear nuclis de població per anar d'acord amb ses necessitats i tal vegada sa moda des segle XIX.

1888, 29 de maig. “Gobierno de la Provincia de las Baleares. Sección de Fomento. Negociado de Agricultura, nº 781.

En el expediente instruido a instancia del Señor Jorge de San Simón y de Montaner Marqués del Reguer, en solicitud de los beneficios de la Ley de fomento de la Agricultura para la casería que se ha propuesto edificar en su predio La Marineta, ha recaído con esta fecha la providencia siguiente: “En vista de instancia del Sr. Jorge San Simón y de Montaner Marqués de Reguer, vecino de esta ciudad, acompañando un plano con su correspondiente memoria descriptiva, presentada al Sr. Alcalde de Manacor, en cumplimiento de lo prevenido en el artículo 26 de Ley de Colonias Agrícolas de tres de Junio de 1868 solicitando de este Gobierno la concesión de los beneficios otorgados por la misma Ley para la casería que con el nombre del Carmen trata de edificar en su predio de La Marineta del distrito de Manacor destinada a Industrias agrícolas: Resultando que el expediente instruido y remitido por dicho alcalde consta de todos los requisitos exigidos en el citado artículo 26 de la Ley, , como son los informes de dos individuos de la Junta Pericial del Ayuntamiento y del Alcalde;= Resultando que tanto estos informes como el emitido por el Sr. Ingeniero agrónomo de la provincia en virtud de lo dispuesto en el párrafo 3º artº 2º del Reglamento Orgánico del Cuerpo de 9 de Diciembre de 1887 son favorables al proyecto del Sr. Marqués; = Resultando que el predio La Marineta se halla a mas de doce kilómetros de distancia del pueblo mas cercano que es el de Manacor; = Considerando que, según el plano y la memoria descriptiva, la casería abraza una extensión de 14 hectáreas y cuatro centiáreas y que reunirá las condiciones apetecibles de urbanización e higiene por sus calles espaciosas, cuyas principales dirigen al mar, y con una plaza central donde figuran sitios destinados para iglesia, vicaría y escuela; Considerando que por hallarse proyectada la casería en el mismo puerto de Manacor, denominado Porto Petro(?), recientemente habilitado por la Ley de 22 de Julio de 1887, ha de constituir un núcleo de población que además de prestarle la vida que responda a esa habilitación, ha de ser fuente de prosperidad para la agricultura de aquellos a la vez que un centro industrial y mercantil donde se elaboren vinos y se almacenen los granos, frutos y ganados de aquella feraz comarca de la Isla, puesto que el Sr. Marqués se propone sean edificados en la Colonia lagares y almacenes para la fabricación de aquellos caldos y depósitos de dichos productos; = Y considerando las referidas circunstancias y la de hallarse el predio La Marineta a más de doce kilómetros de distancia del pueblo de Manacor, justifican la solicitud del Sr. Marqués; he resuelto autorizarle para la fundación de la casería denominada del Carmen en el predio de *La Marineta*.”¹⁵

Procés legal d'urbanització. Plans

Aquest estudi parteix de 1923, any en què se compra sa quasi totalitat en pla de rústica; passant per 1932, any des primer Pla d'urbanització de s'arquitecte José Alomar, aportant algunes dades.

Es Pla general de s'arquitecte Juan Ginard Mas que data de juny de 1969, aprovat definitivament per sa Comissió Provincial d'Urbanisme dia 28 de novembre de 1972, referint-se a plans anteriors diu: “de la fecha de su origen nos pueden dar luz, los Planos de parcelación en solares de 160 m². que datan de 1923, 1932, 1938, fechas en que fueron protocolarizados ante Notario”.

És de suposar que el 1923 se refereix a sa compra de sa finca n. 14.736, de trenta-set quarterades, que va fer Jaume Servera Sureda, *Doret*, per 8.000 pessetes, escripturant-se per 1.500, davant es notari de Manacor, Tomás Sastre Gamundí; compra feta a Bartomeu Lliteras Ginard i escripturada dia 22 de desembre des mateix any 1923, però de cap manera referit a cap pla de parcel·lació.

Aquest Jaume Servera Sureda, *doret* (1857–29 setembre 1943), estava casat amb Aina Bosch Vidal (1864-?) i aleshores eren es pagesos de sa finca de sa Coma (punta de n'Amer), lloc que deixaren anys més tard per anar a sa seva terra carrierana.

També és de suposar que el 1932 fa referència a s'anomenat primer Pla d'urbanització de s'arquitecte José Alomar (Palma, 27 de març de 1932); però de 1938, no en tenim cap constància, exceptuant que a sa sessió de s'Ajuntament de Manacor de dia 18 -?-1931, llegim: “Bajo la Presidencia del Alcalde D. Antonio Amer y con asistencia de los Tenientes y Concejales Sres. Mas, Prohens, Fullana, Estelrich, Soler, Lull, Rosselló, Ferrer, Caldentey, Gomila (M.), Pascual, Valls, Galmés, Gomila (B.), Mas (J.), y Quetglas, se reunió el Ayuntamiento en sesión ordinaria...” “Se delega al Sr. Alcalde para realizar los trabajos preliminares para llevar a cabo la confección del plano general de Manacor, ensanche estrarradio y caseríos...”

“El Sr. Mas A. ratifica sobre lo que dijo en la pasada sesión sobre la establecimiento de “S'Illot” en el sentido de que sabe por los vendedores de lotes que las calles se han marcado de diez metros y no de seis, como consta en contratos de venta vistos por él. Considera el mismo señor de gran necesidad el plano general, propuesto por el Sr. Alcalde, con lo que se evitaría, dice, los continuos atentados a la estética; proponiendo ir a un acuerdo con ciertos propietarios de Porto-Cristo que venden solares a su capricho; pasa el asunto a fomento para su estudio y resolución.”¹⁶

Si es Pla d'Alomar és de 1932 (no hi cap dubte), pot ser que a 1931 hi hagués avantprojectes, estudis o alguna proposta prèvia?

Amb tot i això, sa referència de 1932 confirma que hi va haver una certa tendència a comprar i, segons referències orals, sa Guerra *in*Civil va fer que molta de gent tornàs solars a sa propietat, tornant sa barrina enrere, i això comportà que després se varen poder tornar vendre (després del 39) amb un cert guany, i una gran dificultat per fer-ne un estudi des primers aspirants a s'illoters que no ho arribaren a ser.

Pendants de més documentació, a sa història escrita sempre se li ha d'afegir sa història viva, i és segur que en sortiran més dades; podríem dir que es renaixement de ses vendes fou a principis de sa dècada de 1940.

Abans des Pla general de s'arquitecte Juan Ginard Mas, ja citat, de juny de 1969, es mes d'agost de 1965 s'arquitecte Antoni Riera Jaume redactà un Pla parcial des polígon 4 encarregat a s'agost de 1964 (pagaments fets pes desembre de 1964).

Una vegada presentat, i entre altres coses a causa d'un plet que tenia interposat per un tal Moixet relatiu a uns terrenys entre Can Pintat i la mar gran, se trobaren que no podia existir un pla parcial sense un de general i tota vegada que s'Ajuntament aleshores no tenia "fondos" (costum antic municipal de sempre deure), per poder tenir es parcial també varen haver de pagar es pla general entre tots es que eren interessats.

Curiosament, massa vegades quan entra un regidor nou i flamant per art de màgia se converteix instantàniament en un autèntic indiscutible expert en urbanisme.

Hi va haver un polígon que era es n. 4 aprovat per silenci administratiu que englobava part des actuals 2C, 3 i 5, entrant-hi terrenys i edificacions a prop des torrent, i dins ells (concretament dins es 5) mon pare hi tenia sa zona verda resolta, però una decisió total i absolutament dictatorial d'un tal Sr. Obrador, de sa Comissió Provincial d'Urbanisme, que va indignar a mon pare i altres, va dividir es polígon 4 (sense atendre que estava aprovat per silenci administratiu, com s'ha dit) amb sos dits 2C, 3 i 5, deixant sa zona verda que mon pare havia comprat fora des nou polígon 2C, a més d'afegir-mos veïnats que abans no teníem. Dins aquests nous veïnats n'hi va haver que tenien zona verda en abundància i qui no en tenien gens. Es plet va ser llarg i ple d'incidentes que dins un règim democràtic no s'haurien donat. Volgueren fer una reparcel·lació demanant llista de propietaris, cosa inviàble perquè gran part estava ja venut en solars.

Tot s'havia anat fent com un puja i baixa, concedint llicències, suspenent llicències, ara concedint, ara desautoritzant, etc.

Sa història llarga i plorosa se va resoldre a la fi, tot i malgrat que totes ses actuacions estaven en nom de s'Ajuntament i aquest no volgué recepcionar es polígon 2C, i encara són vius si no són morts i ja són morts si no són vius. No hi hagué noces de pinyol vermell, però mon pare me contava que si contàs ses hores cremades darrere es polígon i tant i tant que l'havia desequilibrat dins sa seva feina, amén des despeses, maleïa s'hora de voler-ho tenir legal.

Per tant, pagàrem es promotors tota sa legalització de tot s'Illot, general i parcial. No tan sols això, sinó que mon pare aprofitant que havien d'asfaltar es polígon aconseguí per a s'Illot que s'empresa, aleshores Excavaciones Sansó-Mascaró, fes un preu unitari fort/fluix per a tot s'Illot i així va ser com se va asfaltar tot. Era un pressupost delicat aleshores, perquè hi havia llocs amb molta d'arena i altres amb només roca viva. Per poca previsió i per desgràcia no feren quasi gens d'infraestructura.

Es batle va fer una citació a una reunió per asfaltar s'Illot (2 de novembre de 1965) i mon pare va pagar 200.000 pessetes a compte de Hnos. Sansó y Mascaró dia 8 d'octubre de 1968.

Que jo sàpiga encara no hi ha cap altre polígon aprovat en tot Cala Moreia, s'Illot; per tant deu ser s'únic legal.

Al marge de totes ses vicissituds que s'administració va ocasionar a un grup promotor que volien legalitzar-ho tot, al marge d'uns administradors que no eren capaços de distingir un pla general d'un pla parcial, al marge d'uns polítics que passaren per damunt qualsevol paraula donada o paper escrit i que un (ja anomenat) va arribar a demanar un solar *si voleu que s'arregli tot*, i al marge de sa bona voluntat d'un grup que no sabia res de *sa selva política*, s'arribà a un acord. A més se va exigir ampliar es camí de la Mar, de manera que vàrem haver de donar cinc metres a tot llarg.

Hi ha per escriure un llibre quasi bé necessari per defensar sa memòria de gent de pau i bona voluntat, però no és aquest es lloc ni es moment. *Et in terra pax hominibus bonae voluntate.*

Fent una mica de resum de tipus cronològic, diguem:

1932, 27 de març. "Primer Proyecto de Urbanización de una parte del predio *Se Gruta* conocido per Cala Moreya és de s'arquitecte José Alomar."

1964, agost. Antoni Riera Jaume redacta un Pla parcial polígon 4, molt posteriorment legal per silenci administratiu.

1966, 1 de març. Sessió plenària de s'Ajuntament. "Vista la instancia que acompaña a el Proyecto del Plan General Parcial de ordenación Urbana de Cala Morlanda y el informe emitido acerca del mismo, por el Arqtº. Municipal, se acuerda aprobarlo con las modificaciones que en dicho informe se detallan y tramitar el proyecto arregladamente a las prescripciones de la vigente Ley sobre Régimen del Suelo y Ordenación Urbana."

No tenc constància de sa data d'encàrrec d'aquest Pla parcial polígon 4, ja que ben prest se va haver de modificar.¹⁷

1967, 16 de març. Juan Ginard Mas, de gener de 1967, presenta a s'Ajuntament es nou pla, que data de gener de 1967.

1967, 28 d'abril. Gaspar Fuster Veny presenta s'Avantprojecte d'enllumenat públic des nucli antic de s'Illot, encarregat dia 18 d'abril des mateix any.

1967, 3 d'octubre.- Sessió plenària de s'Ajuntament. "Aprobación inicial del Proyecto de Plan General de Cala Moreya rectificado por el Sr. Arqtº Juan Ginard Mas, con arreglo a lo ordenado por el Gabinete Técnico encargado de redacción del Plan Provincial de Ordenación Urbana y someterlo a información pública por un mes."

1967, octubre. Recurs contenciós administratiu d'Antoni Riera Galmés (a *Moixet*, que l'expulsen de s'associació de veïnats.

1968, novembre. Se comença a asfaltar i col·locar voretetes ("bordillos") en es polígon 2C.

1969. juny. Presentació des Pla general de Juan Ginard Mas, que seria aprovat definitivament per sa Comissió Provincial d'Urbanisme dia 28 de novembre de 1972.

1969, 15 de novembre. Es Pla general passa a sa Comissió Provincial d'Urbanisme.

1970, 2 de febrer. Se presenta a s'Ajuntament es Pla parcial des polígon 2C realitzat per s'arquitecte Antoni Riera Jaume.

1972, 24 d'abril. Aprovació (amb esmenes de defectes) des Pla parcial des polígon 2C. Aprovació definitiva dia 5 de desembre 1972.

1973, 6 d'octubre. Acta de conciliació pes problema des repartiment de sa zona verda, que duria un plet llarg a pesar d'un escrit firmat d'acord de repartiment que una de ses dues parts no va voler respectar.

1975, 15 de gener. S'Ajuntament decreta sa paralització de ses obres.

1977, 21 de març. Es Ministeri de sa Vivenda decreta sa reparcel·lació, cosa pràcticament impossible ja que pràcticament tot estava venut.

Cert temps després sense precisar, s'arribà a un acord per pagar aquells afectats de manca de solars i/o excés de zona verda. Se va fer famosa sa "zona verde" des polígon 2C. Entremig, s'autoritzen i se paralitzen amb un ara venc ara torn increïbles. Temps endavant, s'Ajuntament se negà a recepcionar es polígon sense donar cap tipus de justificació a pesar que s'enlluminat públic estava a nom seu i el pagava.

Unes dades de principi d'establiment

Antoni Galmés Truyols va comprar sa finca n. 14.736, trenta set quarterades, dia 20 d'abril de 1909 per 1.500 pessetes; així figura a s'escriptura des notari Miquel Ignasi Font, i va fer sa inscripció en es Registre de sa Propietat de Manacor dia 1 de desembre de 1910.

Aquesta finca comprèn des des camí de la Mar, o sigui de Can Mim en es riu, des de s'actual carrer Llampugol fins a sa zona marítima terrestre, és a dir, penyes i platja. Dit d'una altra manera, tot s'Illot exceptuant es bocí de cala Morlanda.

Aquest comprador ho va vendre per 4.000 pessetes a Bartomeu Lliteras Brunet, notari Josep Palmer, dia 29 de setembre de 1910, i per herència passà després a Bartomeu Lliteras Ginard.

Jaume Servera Sureda, *Doret*, fill de Bartomeu i Maria, va néixer a Son Servera el 1857 i morí a Sant Llorenç des Cardassar es 29 de setembre de 1943.

Dia 22 de desembre de 1923 va comprar a Bartomeu Lliteras Ginard, aquesta finca dita n. 14.736 de trenta-set quarterades, per 8.000 pessetes, escripturant-se per 1.500, davant es notari de Manacor, Tomás Sastre Gamundí.

Aquest Jaume Servera Sureda, *Doret*, estava casat amb Aina Bosch Vidal i aleshores eren es pagesos de sa finca sa Coma (punta de n'Amer), lloc que deixaren anys més tard per anar a sa seva terra carrionera.

Es matrimoni tengué deu criatures, tots Servera Bosch i tots *Dorets*: Bartomeu, casat amb Maria Aina; Maria, casada amb Pere *Mora*; Esperança, que se'n va anar a Xile; Magí; Aina, casada amb Antoni *Caragol*; Rafela, casada amb Jaume Umbert Riera *Llullo*; Magdalena que també anà a Xile; Bàrbara, casada amb Jaume *Xelo* de Porto Cristo; Jaume, casat amb Maria Sansaloni Genovart; i Gabriel, casat amb una *Cotana*. Sis femelles i quatre mascles.

Jaume Servera Sureda, *Doret*, dia 12 de maig de 1929 va fer donació davant notari a tots es seus fills de sa manera més justa possible. Envià doblers a Xile a ses dues filles, donà alguns bocins de Son Carrió a altres fills i pel que respecta a s'Illot, que és es nostre estudi, ho va fer de sa manera següent:

Finca n. 20488 de 18 ha 5a 10 ca, 25 quarterades: a na Rafela

Finca n. 20489 de 2 ha 13a 9 ca, 3 quarterades: a en Biel

Finca n. 20490 de 2 ha 13a 9 ca, 3 quarterades: a n'Aina

Finca n. 20491 de 2 ha 13a 9 ca, 3 quarterades: a na Maria

Romanent de 2 ha 13a 9 ca, 3 quarterades: a en Jaume

Es dos germans Rafela i Jaume són es qui decidiren establir. Això d'*establir*, després se va dir *urbanitzar*, posteriorment *balearitzar* i jo diria que ara és *canviar* Mallorca, però tot són opinions. Per paraules no estarem.

Aquestes dues finques de Rafela i Jaume són ses que figuren com a "casco antiguo de s'Illot según plano de alineaciones aprobado en 1932" i és es que va fer s'arquitecte Gabriel Alomar, senyant ses alineacions l'amo Antoni Alcover Llull, *Cirga*.

Amb tot això dit, podem considerar establidors de s'Illot a Rafela Servera Bosch, *Doreta*, casada amb Jaume Umbert Riera, *Llullo*, de Son Carrió, i es seu germà Jaume Servera Bosch, *Doret*, casat amb Maria Sansaloni Genovart de Sant Llorenç des Cardassar.

Aquests dos germans pactaren dur endavant s'establiment tal vegada perquè eren es qui tenien ses finques més dolentes, des des punt de vista agrícola, mentre que altres no hi volgueren prendre part possiblement pes mateix motiu, o sigui, perquè eren bones per conrar.

Tenim així que sa compra inicial de tota sa finca dita des de carrer des Llampugol, Llissa i ronda del Matí (**G**) i zona marítima terrestre, va ser establida com ja s'ha dit pes dos germans Rafela i Jaume, si bé s'ha de destacar que es bocí que actualment està comprès entre s'avinguda del Llop, es carrer des Llampugol, carrer Verderol (**J**) i carrer Vaume (**L**), no figuren grafiats en es Pla d'Alomar perquè Jaume *Doret* s'ho quedà per a ell.

S'ha de precisar també que ignorant quan i com, se va urbanitzar posteriorment a 1932 es bocí comprès entre ara actuals avinguda del Llop, Girasol, Llissa (G) i Vauma (L) corresponent a Maria Servera Bosch *Doreta*.

Aquest darrer Jaume va deixar a nom des fills Aina, Francisca, Maria, Jaume i Esperança Servera Sansaloni, solars venuts i alguns sense vendre, i a sa mort de son pare feren parts com a bons germans; mentre que Rafela Servera Bosch dia 11 de febrer de 1946 va fer donació a nom des fills quedant-se com a usdefruit i mandatari o apoderat es seu homo Jaume Umbert Riera *Llullo*, i per aquest motiu, essent sa propietària Rafela *Doreta*, a s'Illot tothom diu que va comprar es solar d'en Llullo. Per a no fer parts i quarts amb sos fills Umbert Servera, ho va repartir de sa manera següent: A n'Aina li va donar des de sa platja fins a s'avinguda des Pins (parcel·la 100 i part de sa 113); a Rafel, des de s'avinguda des Pins fins a baix de sa plaça des Llop (parcel·la 101 i part de sa 113), o sia carrer Clavell i passeig de la Rosella; i a s'altra germana Bel, des d'aquesta darrera partió fins a prop des carrer Girasol, (parcel·la 102 – 115 – 116 i part de sa 113). Totes elles s'entenen descripció feta de nord a sud i compreses d'est a oest, des des camí de la Mar fins a sa zona marítima terrestre.

Preus

Quatre preus comparatius poden ser:

0,3125 ptes./m ²	A 1926 es solar de 160 m ² era a deu duros.
4,22 ptes./m ²	A novembre de 1959 se venen dues quarterades per 60.000 ptes.
390 ptes./m ²	Pes febrer de 1964 se ven un solar de 12x16=192 m ² per 75.000 ptes. (15.000 ptes. al comptat i la resta en tres anualitats a 6%).
1000 ptes./m ²	Per s'agost de 1973 se ven un solar de 85m ² per 85.000 ptes. (25.000 ptes. al comptat més quatre anualitats a 6 %).
2941,17 ptes./m ²	Pes juny de 1979 se ven un solar de 18x17=306 m ² per 900.000 ptes. entre tres anualitats de 300.000 ptes. sense interessos.

Any 2004...

Algunes dades

1951, 23 de juny. Manuel Fuster Aguiló i altres demanen a s'Ajuntament de Manacor que arreglin es camí d'accés.

1956, 29 de juny. Mn. Pedro Gelabert va beneir sa nova patrona de s'Illot: la Mare de Déu de Lourdes en es bar Castillo, apadrinada per Isabel Massanet de Porto Cristo i Miquel Pascual de Son Carrió. Se va fer una festa.

1962, estiu. Un diumenge a missa a Cala Morlanda sorgeix sa idea de construir una església a s'Illot. Mn. Josep Bauzá Gayà n'és considerat promotor. Rafel Umbert Servera ofereix un solar si hi ha es compromís d'edificar-la. Es plànols són obra de s'arquitecte José Ferragut.

1963, 6 de febrer. Se demana que s'Ajuntament interessi a GESA per aconseguir "la instalación eléctrica en el referido caserío...colocando al mismo tiempo el alumbrado público". Reg. d'entrada n. 429 de dia 6 - II – 63; i l'endemà dia 7 "Pasa a conocimiento del Pleno para resolución".

1963, 10 de març. Gaspar Oliver Sansó, *Capellano*, acaba s'aljub per poder fer obra. Va costar 19.387,27 ptes., quedant després en 19.000 ptes. a causa que dit mestre d'obres condonar sa diferència.

1963, 18 d'abril. Se varen ingressar a s'Ajuntament es doblers per dur sa corrent.

1963, 20 d'abril. Robatori des doblers (unes 525.000 ptes.) dipositats a GESA: baixos de s'edifici de Can Coca, a sa Bassa.

1963, 4 de maig. Nomenat batle nou: Jorge Servera Pont. Batle accidental: Lorenzo W. Femenías Durán.

1963, 21 de juliol. Sa revista *PERLAS y CUEVAS* n. 52 sol·licita una carteria rural per a s'Illot.

1963, 4 d'agost. Es vicari general, II·lm. Sr. D. Francisco Payeras Mulet, en nom de l'Excm. i Rvdm. Sr. D. Jesús Enciso y Viana, bisbe de Mallorca, a les set des capvespre beneïa solemnement i col·locaven sa primera pedra; en foren padrins, Rafel Umbert Servera i sa seva esposa Bel Mascaró. Se dedicaria a la Santíssima Verge Maria en el misteri de sa seva gloriosa assumpció als cels. Don Pep Bauzá oficià sa primera missa de s'Illot.

1963, 13 i 14 d'agost. Seixanta anys més tard de sa implantació de s'electricitat a Manacor, se beneeix i s'inaugura s'electrificació de s'Illot amb unes festes. Va beneir ses instal·lacions Mn. Monserrat Binimelis.

1963, 17 d'agost. Un grup de s'illoters comencen ses obres.

1967, 26 de novembre. Juan Guiscafré Cabrer, en nom de s'associació de veïnats, demana al bisbe que se convertesqui en parròquia.

1967, 22 de setembre. El M.II·ltre. Sr. D. José Sacanell, a les 6.30h fa sa solemne benedicció de s'església. Padrins de sa nova parròquia: Miquel Umbert Mascaró i Catalina Pascual Umbert. Se va beneir es sagrari, del qual foren padrins Juan Guiscafré Ramis i Antònia Guiscafré Brunet.

1968, 10 d'octubre. El Bisbat nombrà "CURA ENCARGADO de la parroquia de S'Illot" al Rnd. José Bauzá Gayá, que morí dia 20 d'agost de 1969; així que dia 28 de desembre de 1969, a sa missa vespertina de les 17h. prengué possessió es primer "CURA PÁRROCO" de s'Illot, D. Juan Dalmau Casellas.

1969, 7 d'abril. Primer matrimoni de s'Illot: Miquel Serra Melis i Francisca Sintes Capó.

1969, 29 de setembre. Primer bateig: Cristina de Juan Soler.

1970, juliol. Arriba a s'Illot s'aigua de Son Tovell i se comença sa canalització.

1970, desembre. Se celebraren ses primeres Matines de Nadal i s'any següent, també per primera vegada, se celebraren totes ses funcions religioses de Setmana Santa.

Petita cronologia de s'oratori de cala Morlanda

1886. "Erección de un Oratorio privado en la casa del Sr. Ladaria. Se celebra también en Ca'n Bonet i en casa de Sos Ferrers."

1904. "El oratorio semipúblico de la Inmaculada Concepción erigido y bendecido en 1904 en terrenos a partes iguales de Don Lorenzo Caldentey y el Rdo. Juan Durán. Dependiente de Manacor."

1932. "Construcción del segundo tramo del Oratorio con aportación de terreno del Sr. Luis Ladaria."

1934. "Bendición del Oratorio dia 26 de junio de 1934. Dependiente de Porto-Cristo."

1936. "Profanación e incendio."

1939. "Reconciliación del Oratorio."

1948. "Bendición de la nueva campana."

1968. "El Oratorio morlandés pasa a depender de la nueva Parroquia de S'Illot - Cala Moreya."

Noms des carrers

Anys més endavant, Rafel Ferrer Massanet tengué sa idea de posar nom a carrers, de manera que s'associació de veïnats a través des seu secretari, que en aquell temps era Salvador Bauzá Gelabert, feren un concurs amb so patrocini de s'Ajuntament. Aquest concurs el guanyà Rafel Ferrer Massanet i a més donà s'import des premi per a obres benèfiques. Així se va arranjar tota sa toponímia de s'Illot, i com a cosa nova sense cap heroi, ni persona, ni fet històric, ni histriònic, sinó posant a carrers de llevant a ponent noms de vegetals, i els de nord a sud noms de peixos.

Possiblement un des primers pobles d'Espanya amb aquesta original toponímia, suposat sia que li concedíssim es nom de poble.

Tenc notícies que hi havia intencions de construir una residència de "Educacion y Descanso" i que se trobaren sense noms de carrers i això va generar sa idea des concurs de noms. Ho tenc sense confirmar.

Denominacions carrers i petites acotacions des Pla de 1932.

<u>Denominació Pla 1932</u>	<u>Denominació actual</u>
A	Cami de la Mar
B	Carrer des Sipions
C	Carrer des Vell Marí
D	Passeig des Llop
E	Carrer des Lluç
F	Carrer des Pagell
G	Carrer de sa Llista des de na Morlanda fins a encreuament Clavell i ronda del Matí i la resta.
H	Carrer des Sards
I	Carrer Anguila
J	Carrer Verderol
K	Ronda del Matí
L	Carrer de sa Vauma
LL	Carrer des Gessamí
M	Carrer des Lliri
N	Carrer de s'Alfabaguera
O	Carrer de s'Om
P	Carrer des Gira Sol
Q	Carrer de sa Rosa
R	Carrer des Clavell
S	Passeig de sa Rossell
T	Carrer des Romaní
U	Avinguda des Pins
V	Carrer des Tamarell
I	Carrer Murtera
Z	Carrer des Cards.

NOTA: gran part d'aquest paràgraf està publicat a *Memòries d'un s'illoter*, des que som autor. ¹⁸

Primers pobladors de S'Illot

Comencem dient que segons Pere Juan Monserat Miquel, l'amo en Jaume *Llullo* tenia 454 solars. També apunta:

“En el año 1934 habia de viviendas 10”

“En el año 1960 había de viviendas 110”

“En el año 1961 había de viviendas 120”

“En el año 1962 había de viviendas 132”

“En el año 1963 había de viviendas 15”

“En el año 1964 había de viviendas 172”

“En el año 1965 había de viviendas 193”

S'*Hermano* Sebastià Rubí, dels HH. EE. CC. de La Salle, en es seu llibre *NA MORLANDA ENTRE PORTO-CRISTO Y S'ILLOT*, apunta:

“Los solares se vendían al precio de 50 pesetas, las cuales podían hacere efectivas en un plazo de diez años y sin devengar intereses. Incluso más, al que compraba un solar, le regalaban otro contiguo, con la condición que edificara en seguida por lo menos una “caseta”. Uno de los primeros en construir una pequeña chabola fue el carrionense Rafael Forteza (a) “Rafel Calisto”, donde hoy se halla Ca'n Adrover.”

“1936 Ca'n Adrover, n' Agustina, s'esquerranet ... una docenita de casas. 1940 Rvdo. José Bauzá construye su chalet y poco después D. Juan Guiscafré.”

Aquesta anterior relació breu, evidentment és mínvola. Sembla a més una mica inexacta tant perquè anomena 1936 (crec que sa guerra no ho hauria permès) com per posar D. Juan Guiscafré després de 1940.

Vegem unes breus conclusions.

Fent exclusió de cala Morlanda i des terme llorencí, i referint-mos només a primers compradors dins sa urbanització, o sigui dins es Pla d'Alomar de 1932, i dit d'altra manera sense comptar gent pagesa dins rústica, apuntem que des Pla d'urbanització original (còpia que s'acompanya a aquest estudi) des germans Jaume i Rafela Servera Sansaloni, *Doret*, ells hi anaven anotant ses vendes amb una creu o amb un “**O.E.**” que no he pogut esbrinar es significat, tal vegada **Ordenar Escriptura?** A sa còpia s'hi ha indicat es número original des solars, per tant, aquests podrien considerar-se es primers compradors amb quasi tota seguretat.

Aclarim aquí com a primers compradors ja que no necessàriament habitants, estadants o estiuejants, ja que per exemple tenim es solars 122 i 123 venuts dia 11 de febrer de 1946 a Miquel Servera Llodrà i Francinaina Sard Artigues, matrimoni, i encara ara estan sense edificar.

Es 124 i 125 venuts dia 11 de febrer de 1946 a Juan Llull (Artigues?), *Corona*, de Sant Llorenç des Cardassar, qui ho donà a dos nebots seus ja que morí fadrí.

S'ha de puntualitzar també que no se pretén que aquest treball sigui exhaustiu, per tant queda pendent fer-ne una relació documentada, més completa.

Alguns d'ells els relacion tot seguit; d'altres, queden pendents de fer-ne una relació. Diguem abans, que Rafela Servera Bosch, *Doreta*, i es seu espòs Jaume Umbert Riera, *Llullo*, decidiren donar quatre solars a cada fill per a sa seva casa, i que cadascú ho tengés dins es seu bocí: a n'Aina es solars n. 243, 244, 245 i 246; a Rafel es n. 247, 248, 249 i 250; i finalment a sa filla Bel, es n. 275,276,277 i 278.

S'ordre d'antiguitat s'ha d'agafar amb reserves i s'ha de dir també que algunes vegades ses fonts d'informació (escriptura o Registre de sa Propietat) no són del tot reals, ja que a vegades s'emparaulava i s'escripturava molt de temps després com és es cas des solar n. 364 (avui hi són Can Ximet des gelats i Francisca Llull Fuster, filla de n'Agostina), que va ser comprat per son pare d'en Juan Mayol Riera, *Ximet*, i Francisca Fuster Garí, madò *Agostina*, abans de 1936; s'escriptura és de 21 gener de 1958. Degué passar ben igual amb so solar n. 227, perquè compraren es dos solars (364 i 227) a mitges per fer-ne partions amb sa condició de tenir un cap de cantó perhom. D'aquí ve s'actual Music Pub Bar, n. 227, a més de sa finca veïnada, actual Bar Tiggies.

Un detall crida s'atenció i és que dins es Pla d'Alomar hi ha unes poques cases petites grafiades, per tant serien anteriors a 1932. N'hi ha quatre.

Una està en es carrer Girasol, entre es carrers Anguila i Verderol, que era d'en Jaume Adrover Durán, *Piol*, casat amb n'Antònia Columbrans Nicolau i que són es pares de s'esposa des Brigada, nom amb què és coneguda aquesta finca (solars n. 21 i 28 des bocí d'en Jaume *Doret*), i és quasi segur que aquest Piol la comprà a Doret entre 1923 i 1932 (ja que sa casa està grafiada en es plànols de 1932) i després, concretament dia 12 de desembre de 1932, compràs es solars una vegada marcats.

Una altra, també en es carrer Girasol, entre es carrers Llisa i Sards, era d'en Jaume Servera Bosch, *Doret*, casat amb na Maria Sansaloni Genovart.

Una tercera, en es creuament de s'avinguda des Llop i sa des Pins, amb tota seguretat de Rafela Servera Bosch, *Doreta*, casada amb Jaume Umbert Riera, *Llullo*. I una quarta (veure fotografies de ses pàgines 219 i 220 de ses *Memòries d'un S'Illoter*⁽¹⁸⁾ des qual som autor) dins es solar n.106, o sigui, ses actuals cases des Pintats, d'en Joan Rosal Galmés, ja que aquest dividí es solar en dues cases. Rosal també era propietari des solars n. 104 i 105, avui dia encara sense edificar.

Amb s'afany d'encertar s'ordre d'antiguitat, diguem que una vegada anomenats aquests, es solar n.107 va ser inicialment de Rafel Forteza, *Calisto*, de Son Carrió. El varen dividir en dos fent sa façana amb vista a sa punta de n'Amer. Sa venda se fa fer a un tal Adrover devers 1933.

De ses dues parts, una va ser de sa mare d'en Sebastià Artigues Adrover, *Covoner* o *Barberet*, casat amb na Maria Aguiló Aguiló, *Picon*, i germana de l'amo en Pedro Adrover Mascaró, qui se quedà s'altra part i en es cap de cantó hi va muntar es Cafe Peña, més conegut com es bar de ca n'Adrover (successor des Calisto i que ara és es nou restaurant Es Mollet d'Onofre Jaume Miquel, *Puça*, que va unificar ses dues mitges parts per tenir sa totalitat des solar n. 107.

Es solars n. 96, 97, 98 i 99 són es que varen donar es Dorets an es canador Antoni Alcover Lull, *Cirga*, pes treballs de senyar es solars, ses alineacions, etc. (Veure pàg. 150).⁽¹⁸⁾

Es solars n. 108 i 109 els va comprar Sebastià Artigues Morey (pare de s'anomenat Barberet) a Magdalena Roig Gelabert, viuda d'Antoni Amer Llodrà, es batle *Garanya*, qui probablement fos es primer propietari.

Continuam amb so solar n. 237, actualment de Juan Mas Sunyer, de sa Drogueria Mas de Manacor, comprat pes seu padrí Juan Suñer Perelló a s'octubre de 1932.

Es solar n. 86 que ara és de Catalina Suñer Morey, filla de l'amo en Miquel *Bulla de sa matança*; era inicialment d'Onofre Sansó de *Ca sa Morena*. És molt possible que inicialment també tengués es n.87.

Andreu Riera Galmés, *Esquerranet*, actualment Bazar S'Illot, uns souvenirs coneguts pes mateix nom regentat per Juan Puigserver Riera i sa dona Caty Veny Rosselló; s'hi instal·là abans de 1936 en es solar n.355.

A veïnat de ca s'Esquerranet, aferrat i dins es carrer Vell Marí, hi ha es solar n.353 que era a mitges de l'amo en Francesc Forteza *Peano* i un Perotí.

Es solars n. 358, 359, 360, 361 i 362, actualment són es Club S'Illot que dirigeix Joan Guiscafré Ramis; els comprà abans de 1936 es seu padrí Joan Guiscafré Tous, *Mengo*, de Son Carrió. A veïnat, Ca ses Barrufaus, és es solar n. 363, considerant-se també un des més antics.

Mn. José Bauzá Gayá T.O.R. comprà es solars 92, 93,94 i 95, i sense documentar sabem que és un des més antics.

Es solar n.120 era de Bartomeu Nadal, *Guixó*, que vivia a Sevilla i era general d'Intendència (encara que sa construcció fos posterior), veïnat des solar n.118 que era des seu germà Salvador i germans Lluçia, Catalina i Tomeu. Aquesta sí que era de ses cases antigues.

També una de ses cases antigues és sa de Cas Batlius, en es solar n. 116 que comprà Petra Santandreu Girart, esposa (viuda?) de Mateu Soler *Batliu*, que edificaren devers l'any 1938, i que també tenien tres o quatre solars més, possiblement es n. 113,115, 117 i 119.

Son pare de n'Antoni Martí Font, en *Toni de sa música*, també conegut com *de sa Teulera*, va comprar es solar n. 214 i hi edificà sa coneguda "casa de ses bolles".

Es solar n.215 va ser de Bartomeu Umbert Riera, *Llullo*, cunyat de Rafela Servera Bosch *Doreta*.

Rafel Genovart *Confit* de Son Carrió va comprar dia 11 de febrer de 1946 es solars n. 110 i 111.

En Pere Juan Monserrat Miquel, avui hi estiuja i hi ve de tant en tant es seu fillol Llorenç Monserrat Capellà, on va ser es Bar Castillo; ocupa es solar n.168. Ell mateix diu que el comprà a 1945.

Mon pare, Manuel Fuster Aguiló de *Can Gasparoto de sa cera*, avui ca meva i ca vostra, escripturà es desembre de 1947 es solars n. 233 i 234, així com es seu germà Jaume Antoni a sa mateixa escriptura se feia propietari des solars n. 235 i 236.

Llorenç Oliver Melis i Bàrbara Pascual Ferrà, ocupen mitja parcel·la n.225 (entrant esquerra, s'altra meitat i dreta n.223), amb antiguitat sense precisar, però si feren es pouet a mitges amb mon pare i es conco per fer-hi obra. Devien ser des mateix temps. També d'aquestes dates, considerar mig solar n.221 (entrant esquerra, s'altra meitat i entrant dreta es n.219, fons n.220), de Bartomeu Riera Servera, *Caragol*, i esposa Maria Febrer Llull, que el donen a sa seva filla Margalida, actual propietària.

Es solar n.15 (des bocí d'en Jaume *Doret*) era de sa madona *de sa Moleta* de Vilafranca. També des mateix temps hi ha ca na Lluçia, una casa que actualment està esbucada en es solar n.14, així com es solar n.13 que era de s'apotecari de Vilafranca de Bonany, Francisco Llinàs. Amb quasi tota seguretat des d'abans de 1947 (veure foto n. 7, pàg. 42).⁽¹⁸⁾

També des més antics són Andreu Gomila Llul i Josefa Borja, es coneguts mestres de Barcelona, en es solar n.112; i a prop, en es n.114, l'amo en Miquel *des Gabió*, Miquel Pont Verd.

Es solars n. 372, 373 i 374 els va comprar Catalina Miquel Fullana, *Moragues*, mare d'en Nofre Jaume Miquel, *Puça*, i en Pep Mascaró *de Son Manxo*, cunyat seu devers el 1954, i per aquest motiu s'unificaren des de fa molts d'anys fent-se es Toni's Bar.

Es solar n. 369, també devers el 1954 el comprà Antoni *Pontet* de Son Carrió.

Per aquest any de 1954 també se va fer s'illotter Cristòfol Pastor Noguera, *Pífol*, casat amb Margalida Llull Barceló, *Bonjesusa*, en es solar n. 158. Si s'haguessin decidit una setmana abans, en comptes de pagar-ne mil duros n'haguessin sortit en tres mil pessetes.

Juan Morey Gelabert, *Miramar*, casat amb Margalida Gayà Bassa, *Garbe*, compraren i feren casa en es solar n. 239. Posteriorment, compraren es solars n.283,284,285 i 286 i hi feren es Mini-Golf JuyMar, inaugurat a 1964.

Rafel Sastre Palmer i Maria Vicens Morro, ocuparen casa en es solar n.256 i a veïnat, en es solars n.258 i 260 hi construïren Josep Llinàs Riera i Ingrid Castañer Wiessmüller (1958). Prest, ben davant, s'hi instal·là Juan Gomila Sureda, s'electricista, en es solar 321 i 322.

Queden bastants de solars per esbrinar sa propietat, però així i tot, com a obra començada, si és publicada... segur fa més bon seguir cercant.

Gaspar Fuster Veny
Original escrit en salat i normalitzat per sa Delegació de Cultura de
s'Ajuntament de Manacor.

NOTES

1. Citat a *La marina a Mallorca*, de Joan Pou Muntaner i publicat a sa *Història de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, Tom III pàg. 486.
2. Citat a *La marina a Mallorca*, de Joan Pou Muntaner i publicat a sa *Història de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, Tom III pàg. 486. - Citat a *La marina a Mallorca*, de Joan Pou Muntaner i publicat a sa *Història de Mallorca* coordinada per J. Mascaró Pasarius, Tom III pàg. 486. - *El modo de vida del pescador de Cala Manacor*. Damià Duràn Jaume - *Diari de Macià Mut*, Ms. Any 1.680-1.715.
3. *El modo de vida del pescador de Cala Manacor*. Damià Duràn Jaume. - A.M.M. Libro de Pólizas. Año 1.717.
4. *El modo de vida del pescador de Cala Manacor*. Damià Duràn Jaume - Guillermo Vidal. *Anales del Reino de Mallorca*. "Citado por Antonio Truyols, año 1.915 *Aurora* n. 248."
5. *La Marina de Manacor*. Àngel Aparicio Pascual. Publicat a *Manacor cultura i territori*. *I Jornades d'Estudis locals de Manacor*. Pàg.190.
6. *La Marina de Manacor*. Àngel Aparicio Pascual. Publicat a *Manacor cultura i territori*. *I Jornades d'Estudis locals de Manacor*. Pàg.191.
7. Citat a *De lo bélico mallorquin*, de Francisco Estabén Ruiz i publicat a sa *Història de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, Tom IV, pàg. 654.
8. *La Marina de Manacor*. Àngel Aparicio Pascual. Publicat a *Manacor cultura i territori*. *I Jornades d'Estudis locals de Manacor*. Pàg.191.
9. *El modo de vida del pescador de Cala Manacor*. Damià Duràn Jaume. Pàg.48 16-XI-1880.
10. *Noticias y relaciones históricas de Mallorca S. XIX*. Tom VI de Juan Pou Muntaner.
11. *El modo de vida del pescador de Cala Manacor*. Damià Duràn Jaume A.M.M. "Libro de Gastos de Intervención. Año 1.885-1.886."
12. *El Manacorens*
13. A.M.M. *Libro de Actas* 1888
14. *Voz y Voto*, 30-I-1932
15. Arxíu Municipal de Manacor. Llibre d'Actes 1888.
16. *Voz y Voto*, pàg. 10 – 1931. Es batle Antonio Amer Llodrà és es batle *Garanya*.
17. *Diario de Mallorca*, 11 març 1966
18. *Memòries d'un s'illotter* - Imprempta LEO Dip. Legal PM-1834-2004.